

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Кафедра теорії і методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі

*До 100-річчя Національної
академії наук України*

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПОШУКИ

Збірник наукових праць

Випуск 14

Харків 2018

РОЛЬ КАЗКИ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ**ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Борисенко У.В. Роль казки в екологічному вихованні дітей дошкільного віку.

Стаття присвячена питанням екологічного виховання дітей дошкільного віку засобами казки. Розкрито роль і місце казки природознавчого змісту як засобу екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: казки, екологічне виховання дошкільників.

Борисенко У.В. Роль сказки в экологическом воспитании детей дошкольного возраста. The article is devoted to the issues of ecological education of children of preschool age by means of a fairy tale. The role and place of the author's tale of natural history as a means of ecological education of preschool children is substantiated.

Ключевые слова: сказки, экологическое воспитание дошкольников.

Borisenko U.V. The role of a fairy tale in the ecological upbringing of preschool children.

The article is devoted to questions of ecological education of children of preschool age by means of fairy tales. The role and place of the author's fairy tale of natural science as a means of environmental education of children is substantiated.

Key words: fairy tales, ecological upbringing of preschool children.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Необхідність екологічного виховання зумовлена наявністю світової екологічної кризи, причина якої криється в практичній діяльності людини, що обумовлена її антропоцентричною свідомістю. Основи свідомості, екологічної культури, ставлення особистості до світу природи закладаються в дитинстві, що підтверджує вагомість використання цього сензитивного періоду для екологічного виховання особистості.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує сучасних фахівців дошкільного профілю у виборі завдань та змісту роботи з дітьми таким

чином, щоб не стільки озброювати їх певною сумою знань, скільки відкривати перед ними «науку життя», яка сприяла б формуванню творчих особистостей із розвиненим почуттям власної гідності та відповідальності за свої вчинки. Відповідно до вимог Базового компонента до кінця дошкільного періоду в дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи [1].

Фізіологічні та психологічні особливості дитини дошкільного віку не дозволяють переобтяжувати її когнітивну сферу, дитина «...мислить образами, формами, фарбами, звуками» (К. Ушинський), тому здатна до систематизації та усвідомлення знань через певні образи. Чим яскравішим є образ, тим сильніше впливає він на почуттєву сферу дитини, забезпечуючи міцність запам'ятовування отриманої інформації. Яскраві образи в поєднанні з пізнавальною інформацією втілені в казках. Психологи, педагоги, лінгводидакти вважають казку дієвим засобом виховання й використовують її для розвитку різних сторін особистості дитини.

Високо поцінювали роль казок у вихованні та розвитку особистості дитини такі відомі вітчизняні педагоги, як К. Ушинський, Є. Фльорина, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.

Ученими доведено, що через емоційну взаємодію з образами діти засвоюють певні знання й уявлення, виробляють конкретні судження, формулюють особистісні умовисновки. Образність казки сприяє формуванню перших синкретичних уявлень про ті об'єкти і явища, про які в ній розповідається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання казок в екологічному вихованні дітей дошкільного віку вивчалось багатьма сучасними вченими-дослідниками Г. Беленькою, Н. Горопахою, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Рижовою та іншими педагогами. Такі дослідники, як О. Аматыєва, В. Андросова, Е. Берн, Н. Виноградова, Е. Гарднер, Л. Гурович, О. Запорожець, Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Г. Леушина, О. Петрова, Д. Соколов, О. Соловйова,

Л. Стрелкова, Л. Фесюкова, Е. Фромм, Н. Циванюк та ін. вважають, що фантастичний казковий світ, сповнений чудес, таємниць і чарівності, завжди приваблює дітей, вони з радістю поринають у світ уяви, активно фантазують у ньому.

Мета: розкрити роль казки природничого змісту в екологічному вихованні дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Перед тим, як з'ясувати місце екологічної казки в системі екологічного виховання дошкільників необхідно з'ясувати основні поняття про неї.

Екологічною, як правило, називають казку з природничим змістом, яку можна аналізувати із природоохоронного погляду. Для цього годиться чимало фольклорних чи авторських творів. Усім відомо, як діти люблять слухати одну й ту ж саму розповідь декілька разів. Практично будь-яка відома казка може бути «екологічною».

Бережливе ставлення до тварин віддзеркалюється в багатьох народних казках – вони рятують героїв від смерті («Казка про Івана Голика і його брата», «Про бідного парубка і царівну» та ін.), допомагають в одруженні, подоланні Змія. Дбайливе ставлення до тварин і всіх живих істот у казці є незаперечним свідченням розвиненої «екології» моралі наших далеких прашурів, шанобливим ставленням до Матері-Землі. Людина в казці не жорстокий повелитель світу, хоч багато явищ навколишнього середовища вона намагається пізнати й осягнути, навіть підкорити власній волі. Людина – мудра, шаноблива частинка великого всесвіту.

На думку Н. Вапняк, А. Божко, значущість казки природознавчого змісту в процесі екологічного виховання дошкільників зумовлюється тим, що вона має освітній характер і дає змогу формувати реалістичні уявлення про окремі об'єкти та явища природи, потреби живих організмів, зв'язки та залежності в природі в багатоступеневій ієрархічній послідовності та єдності; забезпечує цілісність раціонального та емоційного в пізнанні; відповідає характеру мислення та інтересам дитини [3].

Для виконання завдань екологічного виховання дошкільників науковці пропонують казки авторів: Г. Барвінок, В. Біанкі, Г. Беленької, Б. Грінченка, Ю. Дмитрієва, Н. Забіли, О. Іваненко, О. Лопатіної, С. Могилевської, В. Сутєєва, В. Сухомлинського, Л. Українки, К. Ушинського та ін [3].

Ученими доведено, що через емоційну взаємодію з образами діти засвоюють певні знання й уявлення, виробляють конкретні судження, формулюють особистісні висновки. Образність казки сприяє формуванню перших синкретичних уявлень про ті об'єкти і явища, про які в ній розповідається.

Екологічна казка, в основу якої покладено конкретні наукові факти, а форма подання інформації залишається казковою, на думку багатьох науковців, здатна оптимізувати процес екологічного виховання дітей дошкільного віку, надаючи йому почуттєвої спрямованості.

Вагомість використання екологічної казки природознавчого змісту в процесі екологічного виховання дітей дошкільного віку обумовлена й тим, що вона має наукову основу, яка дозволяє формувати реалістичні уявлення про окремі об'єкти та явища природи, потреби живих організмів, зв'язки та залежності в природі в багатоступеневій ієрархічній послідовності та єдності; забезпечує цілісність раціонального та емоційного в пізнанні; відповідає характеру мислення та інтересам дитини.

Проте слід пам'ятати, що казка є допоміжним засобом екологічного виховання дошкільника. Вона має сприяти закріпленню знань, що набуває дитина під час занять з ознайомлення з природою, зокрема в природному оточенні. Тому, перш, ніж читати чи розповідати дітям екологічну казку, треба обов'язково здійснити декілька мандрівок у природу, щоб ознайомити дітей із морфологічною будовою й домівкою рослин чи тварин, які будуть траплятися в тій казці, з якою буде ознайомлена дитина.

Висновки. Отже, роль казок в екологічному вихованні дітей дошкільного віку полягає в послідовному закріпленні та розширенні уявлення про окремі об'єкти та явища природи; формуванні уявлень про зв'язки та

залежність у світі природи, цілісність природи, розвитку позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : Редакція журналу «Дошкільне виховання». 2003. – 243 с.
2. Беленька Г.В., Конюхова Т.С. Авторські казки про природу як засіб формування основ екологічного світогляду у дітей дошкільного віку // Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Наука і сучасність: Зб. наук. праць. – Т. 43. Педагогіка. Філософія. – К., 2004. – С. 20 – 29.
3. Вахняк Н. Формування екологічної культури у дітей дошкільного віку засобами казки / Н. Вахняк, А. Божко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер : Педагогіка. – 2014. – № 2. – С. 232 – 237. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2014_2_39.
4. Волкова А. Психолого-педагогічні механізми сприймання авторських казок природознавчого змісту дітьми старшого дошкільного віку в контексті екологічного виховання // Психолого-педагогічні науки. – 2012. – №5. – С. 4 – 9.
5. Лисенко Н. Психолого-педагогічні механізми сприймання авторської казки. – К. : Вища школа, 1994. – 398 с.
6. Олександров І. Екологічне виховання / І.Олександров – [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.vmirol.com.ua/.../Ecologichne%20vihovannya%20u%20VNZ.pdf.
7. Пасічник А. Казка як засіб розвитку словесної творчості / А. Пасічник , В. Белова // Дошкільне виховання. – 2009. – № 10. – С. 11 – 12.
8. Плохій З. Виховання екологічної культури дошкільників / З. П. Плохій. – К. : Редакція журналу «Дошкільне виховання», 2002. – 173 с.
9. Ушинський К. Педагогічні твори / К.Ушинський – К. : Педагогіка, 1990. – 528 с.